



*Zpravodaj  
města Štramberka*

1/2005



## O B S A H

<i>Vojtěch Petráš</i> Štramberk — Horní Bašta, kresba kolorovaná akvarelem, 1956 . . . . .	titulní strana obálky
<i>Jiří Špaček</i> Štramberk . . . . .	2. strana obálky
<i>Věra Michnová</i> Zpráva z radnice . . . . .	4
Jak jsme společensky a kulturně prožili první čtvrtletí 2005 . . . . .	4
<i>PhDr. Anna Hrčková</i> Postní a velikonoční obyčej v lokalitách bývalého okresu Nový Jičín . . . . .	5
<i>Věra Horáková</i> Josef Martini . . . . .	8
<i>Josef Adamec</i> Jiří Špaček a Štramberk . . . . .	9
<i>Josef Marek</i> 30. výročí opravy kostela . . . . .	11
<i>Josef Heřman Agapit Gallaš</i> Čekanka/Hrad Štramberk . . . . .	12
<i>K. J. Maška</i> Pravěké nálezy ve Štramberku, část VII., kresba V. Petráš . . . . .	14
<i>Martin Bár</i> Kronika Martina Bára ze Štramberka 171—1863 (SOkA Nový Jičín), část II. . . . .	16
<i>PhDr. Anna Hrčková</i> Světcí a svěťice v lidové kultuře, část. II. . . . .	18
<i>PhDr. Jaroslava Grobcová</i> Bílá hora nad Štramberkem . . . . .	22
Hold přírodě . . . . .	22
<i>Josef Adamec</i> Jak naši předkové žili a umírali . . . . .	23
<i>Tomáš Žerdík</i> Kronika Tomáše Žerdíka ze Štramberka 1790—1873 (soukromá sbírka, přepis Mgr. Zd. Genserková), část II., s. 35—39 A, s. 41—45 A . . . . .	28
<i>Autor neznámý</i> Hora Kotouč, místo označené křížkem je jeskyně Čertova díra, rok neznámý. Archiv K. J. Mašky . . . . .	3. strana obálky
<i>Autor neznámý</i> K. J. Maška, rok neznámý . . . . .	4. strana obálky

ZPRAVODAJ MĚSTA ŠTRAMBERKA č. 1/2005

**Zodpovědný redaktor:** Aleš Durčák. **Redakční rada:** Karel Hrček, PhDr. Anna Hrčková, Bohumil Kresta, Josef Marek, Věra Michnová, Mgr. Jana Milichová a Vojtěch Petráš. **Jazykové korektury:** Aleš Durčák. Copyright si podržují autoři, kteří rovněž ručí za věcnou správnost jednotlivých příspěvků. Redakce si vymezuje právo stylistických úprav a krácení textu. Nevyžádané materiály zůstávají součástí archivu ZMŠ. Adresa redakce: Muzeum Zdeňka Buriana, Náměstí 456, 742 66 Štramberk, tel.: 556 852 240, e-mail: mzb@stramberk.cz. **Vydává:** Městský úřad Štramberk (tisk povolen rozhodnutím č.j. 1217/94–RR–408 referátu regionálního rozvoje Okresního úřadu v Novém Jičíně dne 3. 11. 1994). Vychází: 4× ročně. **Výroba:** Tiskárna a nakladatelství *Beatris*, Dobrá. Březen 2005.

## Zprávy z radnice

Věra Michnová

Rada města svou činnost v roce 2005 zahájila návštěvou veletrhu cestovního ruchu GO a Regiontouru v Brně.

Byly projednávány a schváleny hlavní body programů Rad města Štamberka na rok 2005, hlavní body programů Zastupitelstva města Štamberka na rok 2005, dopravní obslužnost v našem městě. Byla vybrána firma Reditus, o.p.s. Ostrava – Zábřeh jako vážný zájemce na odkup bývalé oční léčebny, byly projednávány zprávy o přípravě na nadcházející turistickou sezonu, hodnocení účasti města na veletrzích cestovního ruchu, kulturní a společenské akce na rok 2005, seznámení s tiskovinami vydávanými městem, internetové stránky města, oslavy stého výročí narození malíře Zdeňka Buriana. Dále se rada zabývala hospodařením města, kontrolou a úpravou rozpočtu na rok 2005 a stavebními akcemi na rok 2005. Největší akcí, která nás čeká v letošním roce je 2. etapa realizace průtahu městem — „Dopravní obslužnost k turistickým objektům ve městě Štamberku, jako předpoklad rozvoje místního podnikání“. Je to akce, na kterou město obdrželo grant ve výši 7,3 mil. Kč a město si musí zajistit spoluúčast ve výši 2,4 mil Kč., dále město obdrželo dotaci ve výši 4,1 mil. Kč na pokračování rekonstrukce tělocvičny a základní školy. Bude se rekonstruovat spojovací krček mezi školou a tělocvičnou. V pořadí jsou i další důležité akce, jako oprava střech na obytných domech na Bařinách, rekonstrukce elektroinstalace v MŠ na Zauliči a další akce.

Bylo vyhlášeno výběrové řízení na nové provozovatele libotínského koupaliště a do 2. kola postoupili 4 uchazeči.

Město se zapojilo i do dalších grantových programů vyhlášených Moravskoslezským krajem a EU v oblasti kultury a cestovního ruchu. Zatím neznáme výsledky a jen doufáme v jejich úspěšnost.

## Jak jsme prožili společensky a kulturně 1. čtvrtletí roku 2005

Věra Michnová

Rok 2005 jsme zahájili Českou mši vánoční Jakuba Jana Ryby v provedení dobrovolných zpěváků a členů Sdružení dechového orchestru města Štamberka ve farním kostele sv. J. Nepomuckého. Mši nastudoval Alois Cigán, dirigoval Karel Bria a průvodní slovo měla Věra Michnová.

V duchu doznívajícího vánočního času se neslo i vystoupení Komorního orchestru a zpěváků z Kopřivnice v pořadu Koledy našeho kraje 7. ledna v Kulturním domě. Průvodní slovo PhDr. Anna Hřčková.

8. ledna v našem KD proběhla veřejná nahrávka CD pěveckého sdružení Facies musicae z Kopřivnice. Bylo to neveřejné představení jen pro pozvané hosty.

A tentýž den proběhla vernisáž výstavy fotografií Jana a Jiřího Špačkových „Štamberk včera a dnes“, která trvala do 30. ledna.

15. ledna se pobavili návštěvníci Hasičského bálu v KD. K tanci i poslechu hrála hudební skupina MSS Band.

Také město pořádalo 21. ledna už 15. obecní bál. V sále hrála hudební skupina Radeg ze Štamberka a v malém sálku za nemocného pana Františka Černocho z Veřovic zaskočilo Duo Astra pana Josefa Klauzara.

4. února uspořádal Technoprojekt, a.s. Ostrava Recesní sněhulakiádu v areálu hradu pro děti. Cílem bylo postavit co nejvíce sněhuláků. Celkem jich bylo postaveno během 2 hodin 2756. Zúčastnilo se přes 100 dětí ve věku od předškoláků do dospělosti. Všichni byli odměněni.

Ve dnech 5. a 6. února probíhala na náměstí akce firmy Šmíra – print, s.r.o. s názvem Štramberský masopust. Akce nebyla příliš povedená, protože masopustní průvod maškár se nekonal, ale všechny výrobky a zabíjačkové pochoutky, které byly ke koupi ve stáncích na Náměstí, se prodaly.

Už 10. ročník tradičního Maškarního divadelního bálu proběhl 5. února v Kulturním domě. K tanci i poslechu hrála hudební skupina Jiřího Rymla A je to...

V letošním roce slavíme 100. výročí narození Zdeňka Buriana, kopřivnického rodáka, geniálního malíře a ilustrátora, který několik let žil ve Štamberku. Spojili jsme síly s městem Kopřivnicí a Muzeem Novojičínska a vytvořili podmínky pro důstojnou oslavu mistra v jeho rodném kraji. Zahájili jsme vernisáží první jubilejní výstavy Podivuhodné cesty — Jules Verne a Karel Zeman v díle Zdeňka Buriana dne 11. února — přesně v den jeho narozenin. Úvodní slovo přednesla Věra Michnová a průvodní odbornou přednášku Aleš Durčák. 12. února pak Aleš Durčák přednesl po úvodních slovech ředitele muzea Ing. Ivo Otáhala vzpomínkovou řeč za asistence Věry Michnové i k vernisáží v Žerotínském zámku v Novém Jičíně, kde byla zahájena výstava z díla Zdeňka Buriana Cesta do pravěku se Zdeňkem Burianem. Další akce budou probíhat během roku, nejvíce pak v Týdnu se Zdeňkem Burianem v rodném kraji (od 25. 6. do 2. 7.) a to ve všech třech městech — ve Štamberku, Kopřivnici i Novém Jičíně.

12. února uspořádala firma Šmíra – print, s.r.o. procházku pro zájemce Podivuhodná cesta ze Šipky do Apolla. Asistovali při tom naši štambersští Junáci — označili trasy a prošlapali chodníčky. Akce se zúčastnilo přes 150 lidí.

12. února se uzavřela plesová sezona Tradičním holubářským plesem. Hrála skupina MSS band.

18. února uspořádala Eliška Hyklová Večer s cimbálovkou, vystoupila Cimbálová muzika Pavla Mika z Rožnova pod Radhoštěm. Výtěžek z tomboly ve výši 8 124 Kč byl věnován postiženým živelnou katastrofou na Srí Lance.

26. února 2005 byl zahájen cyklus přednášek věnovaných zdraví a zdravému životnímu stylu na téma: Srdeční nemoci — Tsunami dnešních dnů. Přednášel MUDr. Pavel Sikora.

Technoprojekt, a.s. Ostrava vyhlásil soutěž na nejoriginálnější zpracování štramberských legend a pověstí v kategoriích próza, poezie a výtvarné zpracování „Štamberk magický a mystický“. Vyhodnocení: Ve výtvarném oboru se zúčastnilo 50 soutěžících a v kategorii předškolní zvítězil Adam Csóka z MŠ Záhumenní v Kopřivnici, v kategorii školní Štěpánka Kvitová ze ZŠ Sv. Zdislavy v Kopřivnici, zvláštní ocenění si odnesl kolektiv dětí MŠ Ignáce Šustaly z Kopřivnice. V oboru literárním se přihlásilo 10 soutěžících v dětské kategorii, kde zvítězil Filip Šlapal z Kopřivnice, v kategorii dospělých bylo přihlášeno 20 prací a zvítězila PhDr. Jaroslava Grobcová ze Štamberka. Všechny práce budou vystaveny do konce dubna 2005.

4. března byla zahájena VIII. Štramberská divadelní přehlídka amatérských divadelních souborů divadelní hrou Raye Cooneye Rodina je základ státu v podání DS Chaos z Valašské Bystřice.

11. března pokračovala hrou Francise Vebera Blbec k večeri v provedení DS Šamu ze Štítiny.

12. března u nás v KD strašilo. Město Štamberk pozvalo divadelní společnost Gordiu z Prahy a ta si připravila krásné vyprávění pro děti i dospělé Pohádku o líných strašidlech.

Ve dnech 12. — 13. 3. uspořádala firma Šmíra – print, s.r.o. Ostrava akci věnovanou zahrádkářům „Otevírání zahrádek“.

3. večer divadelní přehlídky pokračoval 18. března a DS Vicena z Ústí nad Orlicí sehrál hru Ireny Douskové Hrdý Budžes.

26. března se uskutečnila další z přednášek o zdraví „Sebevražda vidličkou a nožem“. Tyto přednášky připravuje společnost OS Život a zdraví z Kopřivnice ve spolupráci s městem Štamberkem. A taťaz společnost uspořádala dne 30. března první ze seminářů o stresu.

Konečně lze říci, raději zakřičet: „Máme tu jaro“. Užívejme voňavého vzduchu, sluníčka a lepsičí se nálady.

# Postní a velikonoční obyčje v lokalitách bývalého okresu Nový Jičín

Anna Hřčková

Masopust je dobou plesů, zábav a bujarého veselí. Na tuto a postní dobu z počátečních let 20. století pamětníci vzpomínali následovně: Konec masopustu ve Štramberku a okolí zvaný „končiny“ vrcholí v úterý před Popeleční středou. Po některých lokalitách chodil průvod masek (medvěd, čert, žid, cikán, policajt, muž přestrojený za ženu, kominík, aj.) s hudbou, případně bez ní a za zpěvu navštěvoval domácnosti. Hospodyňky jim do koše skládaly klobásy, vejce, slaninu. V místním hostinci se ze všech dobrot připravilo občerstvení na večerní zábavu. Ta většinou i v současnosti bývá spojena s pochováním basy, což znamená loučení se s masopustem. V Janovicích mívají „ostatky“. Které tance bychom si na zábavě mohli zatančit? Kromě oblíbené polky a valčíku šátečkový (v Dubu), besedu, kováře a hubičkový v Petřvaldiku, čtverylku ve Větrkovcích. V Lichnově a Trojanovicích při tanci vyskakovali — to aby vyrostl vysoký oves, v Luboměři při výskoku pamatovali na výšku lnu. Na končiny se též smažily koblihy plněné povidly, boží milosti, pekli jidáši. Nechyběla ani klobásová omáčka s chlebem.

## PŮST

Veselým a rozverným pochováním basy skončila zábava a celý masopust. Při bohoslužbách na Popeleční středě dostal každý účastník křížek na čelo z popela a po celou dobu čtyřicetidenního půstu si měl připomínat motto: „Pomni, človče, že prach jsi a v prach se obrátíš.“ V tomto období ustal společenský život a veškeré světské radovánky. I jídelníček měl jinou skladbu. Bezmasé dny byly nejméně tři, převládaly luštěniny, mléčná a moučná jídla, omáčky. Tak např. snídaní tvořila polévka kmínová, krupicová nebo rýžová. Na oběd se vařily kaše (krupičná, rýžová, rýžová s prosem, rýžová zapečená s jablky, ovesná, pohanková), kynuté knedle, noky z řídkého těsta maštěné máslem a polité rozředěnými povidly, šklubanky, šišky sypané mákem, placky z bramborového těsta pečené na plotně a mazané povidly, plněné tašky, omelety, záviny a buchty. Z luštěnin připomeňme v různých úpravách fazole, čočku, hrachovou kaši s cibulkou, z omáček např. jistebnickou lopuchu ze sušeného ovoce a hlavně zelí s bramborovými knedlíky a osmaženou cibulkou. Svačival se chléb s máslem, tvarohem či povidly. Sádlo v postním jídelníčku místo nemělo. K večeri hospodyňky ohřivaly zbytky od obědu.

## SMRTNÁ NEDELE

Každá ze šesti postních nedělí měla své pojmenování, ale nám se zachovalo označení posledních dvou. Pátá je nazývána Smrtná, v Děrném Černá. V tomto dni mládež vynášela ztělesnění nemoci, zimy, zla — do ženských či mužských šatů nastrojený věchet slámy. Postava měla většinou jméno Mařena, avšak ve Starojické Lhotě jí říkali Morena, v Kamence Smrtka, v Žilině Mařák, Albrechticích Mařoch a Luboměři Smrtoch. Nastrojená figura byla průvodem donesena buď k potoku a do něj hozena, nebo do polí, na kopec a tam spálena, či shozena ze skály. V Lichnově, Veřovicích, Vlčnově, Kateřinicích aj. přinesli zpět do vsi nazdobenou májku — symbol nové síly, jara, mládí, zdraví, čistoty.

## KVĚTNÁ NEDELE

Poslední postní neděle nese název Květná. Při bohoslužbách se svítily kočičky (v Petřvaldě kocánky), které měly své místo doma za křížem, svatým obrázkem nebo kalendářem, též za trámem, a to i ve chlévě. Měly chránit stavení od ohně a blesku. Umísťovaly se i na hřbitov (Makovice, Vražné, Hyncice, Emauzy,...) a do zahrad. Spolu s křížky posvěcenými na Bílou sobotu sloužily na poli jako ochrana proti neúrodě a živelným pohromám.

## SVATÝ TÝDEN

Týden s Velikonoční nedělí je obecně označován jako Svatý, v Novém Světě Pašijový, ve Frenštátě p. R. Barevný. Jím v katolických rodinách vrcholí příprava na velikonoční svátky Vzkříšení Ježíše Krista. Při večerních bohoslužbách na Zelený čtvrtek se „zavázaly zvony“, čímž nastala práce pro chlapce školního věku. Se svými hrkači seřazeni v průvodu procházeli ráno, v poledne a večer lokalitou, aby hrkotáním (Hůrka), klepáním (Janovice) a klapotáním (Vlčnov, Starý Jičín) nahrazovali zvuk zvonů, a to až do jejich „rozvázání“ na Bílou sobotu. Někde za svou práci dokonce dostali odměnu — pamlsky, pečivo, vejce, sušené ovoce, peníze. Toto hrkání většinou zaniklo v 50. letech.

Velkopáteční mytí v proudné vodě bylo rozšířeno a věřilo se v načerpání zdraví, síly a celkovou očistu. Přísný půst nedovoloval jíst nic masitého, proto v tento den hospodyňky připravovaly např. hrachovou kaši s chlebem. V předchozí den Zeleného čtvrtku se obědval špenát a na Bílou sobotu bývalo některé z moučných jídel.

Při obřadech v katolických kostelích se na Bílou sobotu „rozvazovaly“ zvony. Kdo při zaslechnutí jejich hlasu spěchal do zahrady a trásl stromy, tomu dobře rodily (Slatina, Borovice). Během bohoslužeb se světil oheň, přičemž i oharky z něj měly své uplatnění. Značilo se jimi dřevo určeno k výrobě křížků, nebo se nosily na pole jako ochrana proti ryti krteků a kvůli zvýšení úrody. Tutéž funkci plnily křížky vyrobené z posvěceného dřeva. Bílosobotní posvěcená voda měla svůj význam při úmrtí (Vlčnov, Starý Jičín). Též se jí zkrpilo místo na poli s uloženými křížky.

Z důvodu nedostatku jídla po celý rok, opětovného setkání členů rodiny po roce a zachování zdraví se světily následující dobroty: koláče, beránek z piškotového těsta, plecovník, chléb — svěceník i vejce. Podělili se jimi jak jednotliví členové rodiny, tak hosté.

## VELIKONOČNÍ SVÁTKY

Na velikonoční neděli co možná nejdříve spěchaly rodiny i s dětmi na pole zastrkávat do země svěcené kočičky a křížky. Po společné modlitbě se děti z Týsku, Nového Světa, Zbyslavic rozhlížely po poli, případně po zahradách, jestli jim „škobranek“ schoval něco dobrého. Jak v českých, tak v německých lokalitách na Velikonoční neděli pořádali na ověčených koních jízdu do polí zvanou Saatrieter — objížďku jarní setby, nebo jízdu kolem osení. Magický kruh, v němž se účastníci pohybovali, chránil lokalitu před možným zlem.

Jaká jídla se připravovala na velikonoční svátky?

K tradičnímu pečivu patřil chléb — svěceník, mazanec, koláče „lopaťaky“, hnětky ve tvaru trojúhelníku i čtverce zvané též svíjanky či pohutky, piškotovi beránci, jidáši a plecovník — do chlebového těsta zapečená uzená plec nebo klobása (klobásník).

Nedělní snídaní tvořila bílá káva s buchtou, koláči. Oběd uváděla hovězí polévka s nudlemi, pak většinou následovalo kůzlečí pečené, případně smažené maso, též omáčka z kůzlete. Připravovat se mohla i drůbež, jehněčí, vepřové maso uzené i pečené se zelím. K pití sloužilo pivo, pro návštěvníky likéry, víno. Večeřívala se buchtá.

Na Velikonoční pondělí chlapci i muži chodili na „kupačku, šmigrust, šmarovačku, šmigrustování“, to podle toho, zda ženy a dívky polévají vodou, umývali či šlehali jalovcem nebo tatarem. Chlapci byli za svou námahu odměněni malovanými, barvenými vajíčky, cukrovím, sladkostmi, ovocem, vzácně peněží, případně úvazem pentle na tatar. Muži dostávali „počasnú“ — pohoštění a alkohol. V některých lokalitách bylo a doposud je známo ženské úterní „vracani kupačky“ mužům. Za šlehání a umývání dostaly likér, cukroví i vajíčka.

Velikonočním pondělím vrcholí společenské veselí. Polévání vodou, šlehání zelenými, různě upravenými větvičkami (metlička, tatar) mělo dotykem přenést čistotu, sílu, svěžest, mladost z předmětu na člověka a tím mu zajistit zdraví a sílu v následujících dnech roku.

Velikonoční doba končí svátkem Seslání Ducha Svatého. V mnohých lokalitách v neděli zmíněného svátku doposud chodí přátelé, rodiny, zájmové skupiny do přírody s kotlíkem smažit „škvářeninu, snošky“. Pojídání vajec bylo důležité i v tyto poslední dny velikonočního období. Dnes málokdo ví, že vejce sloužilo v představách našich předků jako prostředek ochranné a prosperitní magie. Jeho konzumace měla očistnou a léčivou moc, každého chránilo před zlými silami, bleskem a požárem.

Magické praktiky postního a velikonočního období měly zabezpečit zdraví každého člena rodiny, plodnost a prosperitu domácích zvířat, úrodu na polích, v zahradách, zahnat negativní síly a přivolat dobré. Bez Božího požehnání se ale žádný krok neobešel.

# Josef Martini

Věra Horáková

V mrazivém lednovém dni stojí na úpatí Bílé hory, přivřeným okem a rámečkem z prstů pozoruje dolík mezi ní a Kotoučem. Krásné panorama je na obzoru ohraničeno pásem Libotínských lesů. Známý obraz, tolikrát důkladně pozorovaný, a přesto stále hledaný. Obraz spjatý a neodmyslitelně patřící k domovu a životu pod ním. Je to okolí jeho domova, hlubina bezpečí, kdy jeho kroky vedou stále jedním směrem — k městečku, které od svého časného mládí tolik miluje.

Ačkoliv se můj otec narodil a do svých pěti let žil v nedaleké Kopřivnici, troufám si tvrdit, že celým svým srdcem vždy zůstal občanem štramberským. Jeho vzpomínky na školu, kamarády a učitele známe z paměti. Právě v těchto letech snad začala jeho láska ke kreslení. Na skicák nebylo, a tak pokreslil každý kousek papíru, který našel.

Odešel vodopád dětských let a láska k malování se zdokonalovala. Vyzkoušel nesmělé pokusy s vodovými, později olejovými barvami. Stovky kreseb a kresbiček tužkou či uhlím připomínají jeho začátky. Často vzpomíná na mistry, od kterých se učil a jen očima kopíroval jejich umění. Stal se obdivovatelem Mařákových lesů, detailů české přírody zvěčněných Mánesem, Slavíčkem, Chittussim, obdivuje tichou krásu staré Prahy malovaných Schikanederem.

Láskou jeho srdce navždy je dílo malíře Františka Daňka–Sedláčka. Pražského rodáka, který stejně dobře jako vřele dovedl vystihnout krásu Štramberka v poválečných letech. Jeho styl malování zůstal pro něho vzorem a rád popisuje několik osobních setkání s mistrem samým.

## Tvorba

Táni — to byl častý a oblíbený námět. Na něm se vyznával ze své lásky a obdivu ke znovuzvrátné přírodě. Trsy zaschlé loňské trávy nesměle vykukující ze závěje posledního sněhu. Lidské šlépěje vedoucí do setmělého lesa. Holé a pusté stromy a keře, znova a znova připravené k oslavě nového jara.

Krajina okolí „jeho“ Štramberka. Místa hledání vhodných motivů, kdy se tužka nebo štětec nesměle dotýká něžné oblohy, kopců a lesů, západů slunka, krajina časných jiter, ohnivá záplava světla o polední, usínajících dnů při západech slunka. Často se objevující motiv, kdy z povzdálí tíše je nad krajinou vidět bělavou a nezaměnitelnou stavbu „kulatiny“. Motiv spjatý s ním a patřící k němu.

Obdivuji vystiženou mrazivost zim, stopy zvíře ve sněhu, tyrkysovou sinavost zimní oblohy nebo šarlatovou červeně pozdních denních hodin. Nesmělé ostrůvky zeleně, rád maluje detail obyčejných rumištních bylin okolo cest, křivky keřů a trav na pokraji lesa.

Zdá se, že jeho práce je rozdělená na několik etap. Je to éra okolních, hlavně libotínských lesů, krajina v okolí Velkých Karlovic, Hukvald, líbivých lesních partií, lesních strží, éra vod — blízkých studenských a jistebnických rybníků, nesmělých potůčků a studánek v okolí, éra lesních samot, éra letních studií z docela blízkého okolí, milovaných obilných lánů, ze kterých sálá horkost dne a letních polední. Vlídnost květinových zátiší, trpělivě čekajících na to, až ruka malíře zachytí na plátno jejich pomíjivou krásu.

Středobodem jeho práce nadále zůstává jeho Štramberk s neopakovatelně vztyčeným prstem Trúby. Ten mu učaroval na celý život. Bezpočet motivů z mnoha úhlů a perspektiv. Podmaňující krása starých dřevěnic z žabi či ptačí perspektivy.

Rád se tam vrací dodnes, projde známou cestou a znovu jej uchvacují malebně sestavené domky pod Zámeckých vrchem. Krajina mládí a tichých slunečných dní, kde se už jen v duchu setkává se svými známými a drahými, kteří tu už nejsou.

Spolužití s ním byl domov s neodmyslitelnou vůní terpentýnu a barev, se stále připraveným stojanem. Práce na přípravě pláten vždy dokonale vypnutých v rámu, aby na ně zachytil krajinu svého srdce. Vždy byl a je pokorný poutník životem, stále hledající svůj vztah ke kráse. Zdá se, že jeho píle a pracovitá pokora se projevuje u dvou jeho pravníků, kteří již započali stejnou stopu. Talent zdaleka nezávisí jen na jeho nositeli, ale byl mu dán Bohem, za což mu je a vždy byl hluboce vděčný. Času nelze konkurovat, času lze jen děkovat.

...

*Dne 5. ledna 2005 Josef Martini oslavil 90 let šťastného a naplněného života.  
Blahopřejeme a přejeme mnoho tvůrčí a umělecké inspirace do dalších let!*

— redakce Zpravodaje města Štramberka —



# Jiří Špaček a Štramberk

Josef Adamec



Vernisáž výstavy fotografií v Muzeu Zdeňka Buriana ve Štramberku. Zleva Josef Marek a ing. Jiří Špaček.

Dědeček Jiřího Špačka, Josef Špaček, se roku 1863 narodil rodičům Josefovi a Amálii, dc. Valentína Juráka. V polovině osmdesátých let 19. století se oženil s Annou, dc. Tomáše Rašky a Terezie rodem Jan Socha. Kamenář Josef Špaček s manželkou Annou vychovali šest dětí: nejstarší syn Josef založil rodinu v Koprivnici, Ferdinand se vystěhoval do Kanady, dcera Cecilie provdaná Bajerová žila na Zauličí — dnes je v jejich domku hotel Gong, Emilie se provdala za Roberta Sopucha (Piskoře) a zůstala bydlet „na domácím“ čp. 75 (syn jejich syna Roberta tam žije dosud), její sestra Anna byla provdaná Rašková a nejmladší bratr Jan se v r. 1924 oženil s Julií Gerykovou z čp. 358 u Libotína.

Julie Geryková (\* 1898) byla pátá ze šesti sourozenců. Nejstarší Josef byl od r. 1918 neznámý, roku 1923 prohlášen za mrtvého z první světové války, následoval Jan, sestra Františka, dále Anna provdaná za Arnošta Hykla, Julie provdaná Špačková a nejmladší Ladislav (\* 1903 † 1989 ve Zlíně) byl vzpomenut ve ZMŠ 1/2004. Ti všichni se narodili ve staré libotínské chalupě čp. 358 rodičům Josefovi a Františce Gerykovým.

Josef Geryk (\* 1857) pocházel z Mořkova čp. 53, narodil se jako osmé dítě (z jedenácti) rodičům Josefovi a Anně roz. Macháčové. V roce 1884 se v hodslavském evangelickém kostele oženil s dvaadvacetiletou Františkou Štěpánovou, narozenou v čp. 320 v těsném sousedství čp. 358 u Libotína, kde tenkrát žily převážně evangelické rodiny. Vzpomeňme stručně některé sourozence Františky Štěpánové: bratr Petr, sestra Klára provdaná za Ferdinanda Petráše v Dolní ulici, Augustin se oženil s Rozinou Kuběnovou z Bordovic a později se tam usadil, Rozálie se provdala za Josefa Adama. Amálie se provdala za Josefa Jaška (Pavelečku). Jenom připomeňme, že nejstarší dcera Augustina Štěpána a Roziny (Kuběnové z Bordovic) Rozálie se v r. 1895 provdala šestnáctiletá za Jana Hykla (Prasacníka), zemřela 91 let v r. 1970. V manželství se jí narodilo 11 dětí, šest zemřelo v dětském věku.

Rodiče výše vzpomenutých šesti sourozenců byli Petr Štěpán a jeho manželka Klára, dc. Martina Jaška a Mariany roz. Pavelkové. Petr Štěpán a jeho osm sourozenců pocházeli z rodičů Jana Štěpána a Roziny z rodu Pavla Petráše, k jejichž sňatku došlo roku 1807. Generačním druhem rodičů Jana Štěpána byl i Martin Štěpán (\* 1777), zakladatel nábo-

ženské sekty Štěpanistů (podrobněji byl vzpomenut v ZMŠ č. 4 z r. 1990). Postupně bychom se dopracovali až k prvnímu známému Štěpánovi, Jakobovi, který se ve Štramberku usadil mezi lety 1614 a 1629. V každé generaci se narodilo sedm i jedenáct dětí. I když ne všechny se dožily dospělosti, přesto se rodiny utěšeně rozrůstaly. Vzájemná spřízněnost (nejen) štramberských rodů je opravdu hodně provázaná.

Tento jeden z nejstarších štramberských rodů už ve Štramberku po třech a půl stoletích zanikl, v roce 1979 zemřel jeden z posledních potomků po meči Zdeněk Štěpán. Po přeslici zde však žije dost pra- a prapranuků v rodinách Hyklů, Geryků, Petrášů, Petřkovských, Rýdlů, Vašků... a jiných. Poslední potomek starého štramberského rodu po meči žije v ne-dalekých Bordovicích, možná i v Kopřivnici (neověřeno).

Dnešní generace, žijící v jiné době s jinými hodnotami, už ani neznají dávné příbuzenské vztahy a souvislosti. Jiří Špaček si tyto vazby uvědomuje, podle svých sil a možností se snaží na své předky vzpomenout a snad proto se do Štramberka rád vrací.

I se svým fotonádobíčkem.



Chalupa čp. 358 u Libotína, kde se r. 1926 Jiří Špaček narodil...



... a domek čp. 75 na Kopci, kde se jeho dědeček Josef Špaček přiznal do rodiny tkalce Tomáše Rašky a jeho manželky Terezie, rozené Sochové.

## 30. výročí opravy kostela

Josef Marek

Zní to až neuvěřitelně, ale letos uplyne už 30 roků od opravy štramberského farního kostela.

Pohled na kostel před rokem 1975 byl skutečně neutěšený. Zvětralá, místy odpadlá omítka, krytina — břidlice — žádala výměnu, na půdu zatékalo, ale nejen tam, přes klenbu dokonce i do chrámové lodi. Některé půdní trámy byly silně prohnilé a potřebovaly výměnu. Chrámová klenba byla v několika místech prasklá, jednak vlivem střelby, jednak sedáním přistavené věže, možná i jejím nakláněním směrem k náměstí. Bylo nezbytně nutné stáhnout také svorníky. Špatný vnější stav kostela byl několikrát předmětem jednání rady MěstNV. Tyto a ještě jiné opravy přiměly duchovního správce P. Josefa Tobolíka začít s generální opravou.

Přípravné a organizační práce započaly na jaře roku 1975, kdy byl ustanoven organizační výbor, do jehož čela byli navrženi pan Václav David a Josef Marek. Dne 26. června téhož roku došlo k demolici dřevěného domku pana Josefa Bisa, který byl k farnímu pozemku přikoupen předešlým duchovním správcem p. Olšinou. Protože kostel postrádal základní hygienická zařízení, bylo navrženo vybudovat a rozšířit sakristii, a do nově vzniklých prostor ona zařízení umístit. Po složitých jednáních s Památkovým úřadem Nový Jičín bylo naše snažení korunováno úspěchem. Velkým pomocníkem při opravě kostela byl Vlastivědný ústav z Nového Jičína, který zapůjčil na stavbu svoje řemeslníky (tesaře, pokrývače, zedníky), aby spolupracovali s našimi zedníky — Augustinem Hyklem a Janem Goldem.

Celá tato rozsáhlá akce byla rozvržena na dva roky. Byly to dva roky náročné na organizaci při zajišťování brigádnické výpomoci — zejména při oklepávání staré omítky, pomocných zednických pracích ap. Pro farníky to znamenalo stovky brigádnických hodin na úkor svých rodin či osobního volna. Zde je namísto připomenout alespoň některá jména, zvláště těch, kteří již odešli na věčnost — jako pana Josefa Dostála, Františka Novosada, Josefa Bára, Vincence Bajera, Jana Stanislava, Augustina Rýdla, i jména žijících zednických mistrů Jana Golda a Augustína Hykla a mnoha dalších.

Poslední práce byly ukončeny v sobotu dne 20. listopadu 1976. Celkové finanční náklady akce činily cca 500 000 Kčs.



Oprava kostela sv. Jana Nepomuckého, 8. 5. 1976.



Jan Gold a Antonín Socha, foto Vilém Petráš.

# Štramberk

Josef Heřman Agapit Gallaš

(1756—1840)

Z knihy *Romantické povídky*, vydal Evropský literární klub, Praha 1941

Z rukopisů uspořádal Bedřich Slavík

## Čekanka

V sudetských horách, kde Morava se Slezskem mezuje, leží velmi vysoká, černými lesy přikrytá hora, již tamní obyvatelé jmenují *Starým otcem*. Zde z toho lesa strmí skalnatý vrch — jenž *Kotouč* sluje. Blíž toho kopce pne se jiný, na němž se zříceniny starého rytířského hradu spatřují. Na něm kdysi v šedé starobylosti přebýval Jetřich, statečný rytíř, se svou velmi krásnou i ctnou i nábožnou dcerou Milovkou.

— Všichni lidé v jeho sousedství, jak prostí, tak i urozeného stavu, ctili jej a milovali pro jeho výborné mravy a znamenité ve vlasti zásluhy. Byl znamenitý hrdina, jenž si mnohokrát v bojích velmi slavnou pověst vydobyl. Milovky si vážili jako krásného vtěleného anděla, v jehož tváři trůnila tichá dobročinnost se svatou nábožnou vroucností. Nemělať ta tichá duše po Bohu nic tak milého jako svého starého otce a žádné větší útěchy na světě jako rozšiřování blaha mezi svými chudými poddanými.

— Jen Kotouč, černokněžník, vybíjený kouzelník, jenž v jeskyni oné jeho jménem nazvané hory, jako lítý, strach a neštěstí po okolí rozšiřující drak, bydlel, neukojitelným pekelným hněvem rytíře Jetřicha a jeho dceru, krásnou Milovku pronásledoval. Ani její andělská krása, pobožnost a tichá dobročinnost, ani jejího šedého otce znamenité, hrdinské zásluhy a jiné výborné ctnosti, jimiž se stkvěl, nebyly v stavu toho v pekelné umělosti zběhlého mistra k smíření nakloniti.

— Jeho pekelná nenávisť povstala tím, že se Jetřich jeho tovaryšstva všemožně střežil, a jej křesťansky napomínal, by se svého kouzelného umění zřekl a Boha se boje, nábožně živ byl. Což ale ten hrozný bezbožník za velkou potupu pokládal a neukojitelným hněvem a nenávistí proti němu zahorel. Jetřich míval v obyčeji svého šlechtického a bohobojného přítele navštěvovati na blízkém hradě a s ním rozprávěti o slavných, hrdinských skutcích předků a tak si dlouhou chvíli krátiti. Byli i od dětství dobří přátelé, kteří mezi sebou veselé i truchlivé příhody sdíleli.

— I přihodilo se, že Jetřichův soused a přítel onemocněl, a proto také po jeho návštěvě toužil. Jetřich jej každodenně navštívití a potěšiti nezanedbal, což byl pravý balzám pro churavého přítele.

— K večeru chodívala Milovka vstříc svému milému otci, když se od souseda domů vracel, a čekávala na něj blíž vchodu do úzkého skalnatého údolí. A když jej zdaleka spatřila, chvátala mu naproti, vzala jej za ruku a se srdečnou radostí jej domů doprovázela. I přihodilo se jednoho dne, když mu vyšla naproti, že se nemohla dočkatí jeho návratu, puzeza starostí a bázní, aby se drahému otci něco zlého na cestě nepřihodilo, chvátala vzhůru do onoho úzkého údolí.

— Ale Ach nastojte! Jak se velmi zděsila ta tichá, nábožná duše, když celou úžinu viděla zavalenu hroznými skalinami. I zůstala na místě státi jako zkamenělá a třásla se náramnou úzkostí, aby snad milého otce tento hrozný zásyp kamení nebyl zde zavalil.

— Vtom zočí Kotouče, an s dábelským úsměškem ukazuje na onen zásyp a takto k ní hoří: — Viz, zde leží pohřben tvůj otec.

— Což propověděl, ušklíbnuv se na ni jak ten nejlítější pekelník, nechal ji předěšenou státi a zmizel.

— O, jaká hrozná bolest a jak přenáravné hoře jalo její měkké a čilé srdce. Nemohla to snést, klesla v smrtelnou mdlobu a pustila duši, kterou lítostivý Serafín vnesl do ráje, kam ji duch jejího nábožného otce přešel a kde spolu věčné spasení požívají.

— Na onom hořkými slzami smočeném místě, které nad ztrátou svého drahého otce vylila, tělo její — aby nebylo obyčejně porušeno změnil v hojitelnou bylinu, která nese krásné — modré kvítí a léčí mnohé těžké nemoci a na památku jejího čekání *Čekanka* sluje.

Kotouč pak, příčina jejich smrti, neušel božímú trestu. Brzy po tom ukrutném kouzelném skutku jal se ho dábel malomyslností pronásledovati. Pudil jej do hor k jedné strašné propasti, do níž od červa hryzájícího svědomí utrápený skočil a slušnou za svou ukrutnost zde i na onom světě obdržel odměnu.

— Ještě prý až dosud na onom místě, kde se byl dolů vrhl, strašné bouření mezi skalami se srážejícího lesního potoka v hlubině oné propasti slyšáno bývá. Takhle bezbožnost končí a strašnou po sobě nechává památku.

### Hrad Štramberk

Tento nyní již v zříceninách ležící rytířský hrad náleží zajisté mezi nejstarší zámky moravské. Hrad leží malou míli od Nového Jičína vpravo pod horami na jednom skalnatém vrchu nad městečkem téhož jména a slouží se svou vysokou, z pouhého tesaného kamene vystavenou věží k pravé ozdobě celého tamního okolí. Romantická, k obloze strmící věž jest osmihranného způsobu, bez střechy již mnohá léta, vždycky pak ještě vše drobícímu zubu pomýjivosti vzdoruje. Kdysi byl tento hrad velmi pevná tvrz, že i tatarským houfům, jež jej 1341 obléhaly a dobývaly, odolati byl v stavu. Tehdáž vešlo se do něho rovně tak vzato i na Helfštýn veliké množství okolních obyvatelů, kteří tam životy své bezpečně zachovali.

Kdy a od koho vystaven byl nezaznamenal náš pilný topograf Schwoy pravdozřejmě, že o tom nic písemného nedostal. Tento spisovatel oznamuje nám, že v čas onoho tatarského vpádu oni obyvatelé, již do něho útočiště vzali, v rychlosti nově vystavenou pevnou zdí jej zpevnili a hlubokými zákopy ohradili. Brzy nato případ templářům, kteří jej, jak všechny jiné zámky, jim náležející ještě víc upevnili a do výběorného stavu uvedli. Po jejich pádu připadl hrad spolu s městečkem, které za onoho času mnohem znamenitější a pravděpodobně od templářů vystaveno bylo, roku 1311 zeměpánu. Roku 1359 obdařil markrabě Jan městečko znamenitými privilegii. Roku 1400 připadlo pravdozřejmě jak léno oněm velkomožným pánům z Kravař, kteří spolu celou onu končinu, jež kravská krajinka sluje, v svém držení měli. Roku 1411 byl na něm pánem Bočkem z Kravař. Roku 1503 až do roku 1520 náležel zámek a městečko dvěma bratrům Albrechtovi a Bočkovi Bystrickému z Hustopeče, a po nich byl pánem téhož hradu Bernard z Žerotína. Roku 1536 Bedřich ze Žerotína a na Novém Jičíně. Od jeho potomků koupilo sobě město Nový Jičín svou svobodu za 39.000 moravských tolarů spolu i s hradem a městečkem Štramberkem a vesnicemi Vejměřovice, Mořkov, Hodslavice, Kolín, Bludovice, Životice a Libhošť. Štramberk ale, městečko, bylo jim jen pod jistými výminkami prodáno, totiž, aby oni Štramberští při svých svobodách a privilegiiích pozachováni byli. Roku 1613 stala se mezi těmito městy taková smlouva a porovnání, aby město Nový Jičín hrad Štramberk vždy v dobrém stavu zachovával a držel. Když pak ale Nový Jičín k vypuklé pikartské rebelii brzy nato se připojil a proto všech svých svobod a privilegiií zbaven byl a jezuitskému konviktu v Olomouci připadl, tak tedy i městečko Štramberk téměř ústavu připadl, kdežto opuštěný hrad pustl a v zříceniny truchlivě se pomalu rozpadával.

# Pravěké nálezy ve Štramberku

## příspěvek ku poznání moravské vlasti podává K. J. Maška

Ze starých štramberských kronik zpracovává Josef Marek

### část VII.

#### Jeskyně „Čertova díra“

Dokončiv úvahu svou o výzkumech v jeskyni Šipce, přecházím k druhé stejně zajímavé sluji v hoře Kotouči u Štramberka, nazvané nyní „Čertova díra“.

Druhá tato jeskyně, jež před prokopáním Šipky právem přední místo mezi děrami štramberskými zajímala, nalézá se ve strmém, holém, skalnatém svahu jižním, obráceným k Ženklavě. Prorvala i odnesla tu žíravá voda na mnoha místech mocné vrstvy vápence a utvořila kromě četných dutin uvnitř skály také více neb méně hluboké a široké rýhy nebo úžlabiny s temene k úpatí hory vedoucí, jež hranatými hřebeny téhož směru od sebe jsou odděleny. Jejich dno jest obyčejně vyplněno spoustami drobného štěrku, jenž chůzi takovými místy obtížněji činí. V třetí takové, přes 50 metrů široké úžlabině, od Kříže na východ položené, ústí „Čertova díra“ a sice asi 80 m pod Křížem a 130 m nad hladinou potůčku kolem hory na straně jižní a západní se vinoucího, jehož původní název „Bělá“, pozdějším pojmenováním „Cedron“ v zapomenutí upadl.

Sestoupíme-li od „Kříže“, nejvyššího to místa na Kotouči, po okraji jižním asi 50 kroků dále na východ, spatříme nejprve v nevelké dálce i hloubce před kolmou stěnou mohutného hřebene urovnanou hromadu černožluté hlíny a stejně zbarveného štěrku, jenž zároveň z velké části dno celé úžlabiny až k patě hory pokrývá a právě touto svou barvou zdaleka od ostatního šedobílého vápence se liší. Jsou to zbytky nánosu z Čertovy díry vyvezené. Urovnaná plocha naznačuje vchod do jeskyně. Na přímý sestup k jeskyni lze toliko pomýšlet, popojdeme-li nejprv až k hřebenu nad jeskyni, odkud smělému lezci úzkým a příkrým korytem na 25 m po skále ke vchodu do Čertovy díry je možno slézt. Obratný horal najde tu i tam vhodný výstupek, kam nohu nebo koleno položit lze. Neraším ale nikomu, kdož odvahy si musí teprv namlouvatí aneb při lezení shůry závrať dostane, aby touto nejkratší avšak nebezpečnou cestou se odvažoval. Trochu pohodlněji, ač dosti ještě pracně k jeskyni s temene možno sestoupiti, objdeme-li hřeben, v němž tato soustava děr se nachází. Sestoupivše totiž sousední úžlabinou na východě až „ke stupni“ a překročivše odtud na příhodném místě hřeben, slezeme poměrně lehce do úžlabiny pod Čertovou děrou a jest nám pak několik metrů toliko ke vchodu jeskyně vyléztí. Beze všeho nebezpečí lze však k Čertově díře od úpatí hory dostatí se a sice z několika míst, západní patou pod křížem počínajíc. Ženklavané ubírají se zpravidla přímo od úpatí hory některou úžlabinou do díry a vůbec na Kotouč, kdežto obyvatelé štramberští, vesměs výborní lezci, bez bázně a se zálibou naznačeným korytem s temene k jeskyni této slézají. Pozoroval jsem často, obzvláště nedělního času, jak celé rodiny, mnohdy s dětkami sotva desetiletými, po strmých skaliskách kolem Čertovy díry se procházely, vesele si zpívající a patrně v krkolomném lezení zábavu majíce.

#### Pověsti a historické zprávy o Čertově díře

Čertova díra rozhlášená jest mezi lidem daleko široko, mnohem více než Šipka, jež dlouho před mými vykopávkami byla zbořena a tudíž nepovšimnutá. Proslulou učinily Čertovu díru a horu Kotouč zejména četné pověsti, jež od pradávných dob mezi okolním obyvatelstvem až do dnešního dne se zachovaly a z nichž mnohé historického ba i předhistorického

jádra upříti nelze. Hlavní podstatou jedné skupiny pověstí těch jest, že Čertova díra, jakož i ostatní jeskyně tamní, divným jakýmsi národem byla obydlena, kterýž to národ liše se zevnějškem i způsobem žití svého od okolního obyvatelstva, s tímto ve stálém boji byl utkán, až konečně podléhl a nadobro byl vypuzen. Uvádím zde dvě z těchto pověstí. Ač jsem je od mnohých obyvatel štramberských vypravovati slyšel, zdá se mi přece býti prospěšnější, podám-li je ve starší formě z 17. století, jak je totiž jezovita Matyáš Tanner ve své knize uveřejňuje.

První pověst týká se původu hradu štramberského, jehož sešle zbytky dosud živilům vzdorují. Zní následovně:

Jak staří lidé, sedmdesátiletí i osmdesátiletí, schválně proto od vrchnosti tázáni, vědomostí od předků svých vzatou, pod vírou svou a přísahou svědčí a netoliko obecní pověst i věc sama (naráží tu Tanner na rozličné věci pravěké, jež r. 1660 na temeni Kotouče při kopání základů pro nové kostely se našly) ukazuje, pohané, tehdejší moravské země držitelé, usilovali zámek na hoře Kotouči vystavěti (v místech kde stál kostel sv. Kříže, r. 1783 zbořen a se zemí srovnán). Ale cokoliv ve dne vystavěli, to všechno nočním časem, buď od těch zlých duchů v jeskyni bydlicích, buď jinak řízením božským sbořeno jest. Nemohouce tedy nic se stavením tu dovésti, na jiném nejbližším vrchu zámek z přetvrdého kamene, to jest nynější Štramberk vystavěli.

Druhá pověst přímo o obyvatelích Čertovy díry vypravuje: Pověst také stála jest mezi obyvateli štramberskými již od starodávna od dědův a pradědův poslá, že z té jeskyně před léty černí malí trpaslíci vycházeli, kteří veliké škody viditelné i neviditelné jak na dobytku a potravách, tak na lidech a jiných věcech činili, tak, že všechny pokrmy i ještě u ohně stojící jim trávili a kazili, až z toho veliký hlad a nedostatek potravy u obyvatelstva povstal. Ani na zámku štramberském bydlicím pokoje nedali, ale všechno obludami a strašidly naplnili, těhotným ženám a šestinedělkám veliké nepříležitosti činili, až naposledy z rady duchovních správců, znamením svatého kříže odtud dokonale vypuzení jsou, když žádné potravě a jiným věcem škoditi nemohli, která křížem svatým znamenána byla.

Doplňkem si lid ještě vypravuje, že trpaslíci vytáhnuvše z Čertovy díry, na protější návrší mezi Ženklovou a Bordovicemi, jež zove se „Na peklách“, se odebrali. S pověstí tou souvisí i název „Pekliska“, jenž trati mezi Ženklovou a Černým lesem přísluší.

Toto podání lidu, podnes ještě v celém okolí štramberském rozšířená, shodují se v mnohém ohledu s pověstmi téměř v celé střední Evropě ba i v daleké Francii a Anglii obecnými a mám tudíž za to, že možno je opravdu pokládati za dávné upomínky na první kolonizaci těch krajin národy arijskými, již se tu se zbytky národů dřívějších setkávali. Přecházelo pak podání od jednoho pokolení na druhé, v jádru svém se neměnic.



# Kronika Martina Bára ze Štramberka 1701—1863

(SOkA Nový Jičín, autor přepisu neznámý, jazykově neupraveno)  
část II.

R. 1815 dne 7. februari

mezi 10. a 11. hod. shořela sušírna Josefa Žerdíka v zahradě za ulicí. Byl tam v ní hofér, zatřel v ní večer a odešel na besedy. A jak se domů navrátil a otevřel, vylétěl oheň na střechu a zhořela do gruntu a velikého strachu celému městu nahnala.

R. 1815 dne 21. septembra

vyhořel ve Štramberku Jan Kelnar Češek. Smažil u něho Jura Cochlar slivky. A ten kotlík byl zazděný v stěně a tam zedka byla tenká a za nu byly palačky a ony se chytly. Tak mu celý vrch shořel, spodek přece obhájili. To se stalo okolo 2. hod. odpoledňa.

R. 1815 dne 10. dezembra

ráno na šestou hodinu v neděli vyskytnul se na staré faře oheň. Chytly saze v komíně a ty oškvarky v něm, protože nebyl dávno vymetený. Tak celý plamen hořel, že plamen z těch děr ven na sních vylétal. Tak velikého strachu celému městu nahnal. Toho času byla veliká zima, že jsme měli okna dovrchu zamrzlé a byl též baj sních na střechách. To bylo štěstí pro nás. Kdyby nebylo snihu, nevím, jak by bylo s námi.

R. 1816 dne 11. januari

na svatvečer kole 6. hodiny v městě u Jana Davida No 22 u Jury Sochy chytlo se v komíně, takže zase velké neštěstí následovalo. Ale lid se sběhnul, na věži se šturmovalo, také se to udusilo. Potom to ale bylo strašné, nebo byl velký vítr. A tak na začátku r. 1815 a 1816 v Štramberku bylo veřejných ohňův 4 nebo 5, kdežto před tím ani v 20 letech, chvála Bohu, ani jeden.

R. 1816 dne 18. decembra

skrz velku neurodu a drahotu bylo skrz nejvyšší moc zapověděno kořalku pálit jak z obila tak žita, taky i z kobzolic ano i ze všeckeho, co se hodi jist. Tak toho 18. decembra se všudy kotly zapečetily. Takže kdyby se někdo odvažil kořalku palit, že všechno propadne a velikou pokutu musí dat.

R. 1817 dne 22. augusta

v Závíšicích horní mlýn vyhořel, totiž domové stavení, chlévy, výminek, stodola, mlýnice, všechno, jen pila zůstala. To se stalo o 3 hod. ráno. Byl na tom mlýně Jan Kelnar.

1817 6. oktobra

umřel Petr Lasák sládek. Byl ve Štramberku 19 let sládkem.

Roku 1816 v měsíci listopadu

okolo 17. a 18. byla velká zima a sních. Velmi hrubě mrzlo i okna dovrchu byly zamrzlé. Potom odlevalo.



Potom 1817 v lednu i v únoru bylo kopno a levno nad obyčej bez sněhu, bez zimy až do marca. Na začátku marca přšel často déšť, zas sníl a ráno roztál. Dne 11. marca napadl sníl. Potom v aprilu padal sníl mnohokrát. A tak trvala zima, co nemohli set v roli až do 29. aprila. Potom se vyjasnilo a oteplilo. A tak přes celou zimu nebylo sanice, jenom po vánočních s týdnech.

R. 1816 po sv. Duchu

vyjel kníže arcibiskup holomucky Maria Theodorus hrabě Trautmansdorf a objížděl fary, bířmoval a visitoval školy ve farních kostelech, křtil, úvody a pohřby sám odpravjal, mnoho lidu chudobného obdaroval. Dne 31. července v Novém Jičíně na rynku papežské požehnání uděloval, byl tam s vojskem plný rynek lidu i kněží z okolních míst.

Léta Páně 1816 dne 26. septembra

o 2. hod. odpoledne chytlo se v Jana Davida stodole a hořelo velký oheň takže počly od vápenky panské a hořely až po Josefa Petráše stodolu, takže jenom jeho jediná obstála. Shořelo 26 stodol, právě když lidé měli nejvíce skluděna a ještě mnozí ani snopa nevymlatili. Tu byl pláč a nárek a nevědělo se, kdo zapálil. A jak se to chytlo, tak to prudko hořelo, že to ani 2 hodiny netrvalo, všecko bylo v popel obrácené. A jak to hořelo, pan farář Vincenc Otopal šel naprotivo k tomu ohni s velebnou svátostí s ciborium a dal požehnání smtným zvoněním. Pak potom se ten vítr s ohněm ke Kotouči obrátil a tak ten velký oheň přestal.

A když se ten oheň začal, hned se to dověděli v Příboře a příborští páni zapřáhli 4 koně do fajeršpryce a poslali jich do Štramberka a několik lidí k tomu potřebných. A někteří zpředy běželi do Štramberka, aby poslali několik s konvami k Bílé studni nalévat do fajeršpryce vodu. A potom s ní přijeli, ale že již oheň byl zastavený. Ale přece hojně nám dobrého učinili, za což jim máme co děkovat.

Item také pan vrchní Georg Koller s purkrabím z N. Jičína přijeli a hned dědiny zbuřili, sedláky s koňmi a vozy, aby do Štr. na robotu co nejvíce pospíšili a vodu vozili a zalévali. I také sami to řídili a lidi naháněli a v noci nespali, začož jim také máme co děkovati. A tak ty stodoly do gruntův shořely počnouc od vápenky až po Josefa Petráše stodolu. A chalupy některé byly ještě blíže a žádná neshořela.

Já jsem také při tom ohni pozbyl, nebo jsem nového s bolestí čekal. A jak jsem začal mlátit, hned jsem ze stodoly s mlaticí utekl a nic jsem nevzal. A měl jsem v tom peníze, které jsem byl lidem dlužen. Čítal jsem sobě, a mohlo být víc než 10 neb 12 měřic ječmeňa a ovesa 20 neb 30 měřic. A byl tedy ječmen 14 zl. oves 7 neb 8 zl. a sláma byla kopa 30 zl a přede toho bylo víc než 13 kop a všechno mi to shořelo. A bylo nás k stolu dobrých jicníků 7 a tři kusy hovězího statku a 1 prase, a přišlo mi všechno koupit a byl jsem již zpředy zadlužený.

R. 1816 bylo také velké mokro.

R. 1816 v měsíci listopadu

okolo 17. a 18. byla velká zima a mrzlo hrubě. I okna do vrchu byly zamrzlé. Potom odlevila.

Toho roku 1816 v měsíci decembru

bylo draho: měřice obilí 23 zl kaše prosná 35 zl., ovesa 9 zl., kobzole 7 zl., pivo máz 16 kr kořalka bílá 1 zl. 36 kr a to na šajnech.

## Světci a svěťice v lidové kultuře

Anna Hrčková

část II.

### Sv. MATĚJ

24. února

Matěj byl zvolen apoštolem místo zrádného Jidáše. Jako misionář působil v Judsku, pak mezi pohany v Etiopii. Tam byl kolem r. 63 kamenován, posléze sekerou zabit.

Sv. Matěj bývá vyobrazován jako apoštol s knihou a svítkem, také s nástrojem umučení — sekerou, mečem, kopím, kamením.

Je patronem stavebních řemeslníků, řezníků, cukrářů, kovářů, krejčích.

Bývá vzýván proti černému kašli, neštovicím, manželské neplodnosti. Obracejí se k němu žáci na začátku školního roku, mládež a matejská bratrstva.

Svátek svěťce připomínají tradiční poutě, dokonce i matejská mince. Od tohoto dne se každý hospodář začínal připravovat na zemědělské práce, protože na sv. Matěje končila zima a přicházelo jaro. Bosé, neustrojené a neumyté děti za tmy běžely do zahrad, vyšplhaly na stromy a zpívaly:

*A ty svatý Matěji, máme k tobě naději, abys nám dal úrodu na tu naši zahradu.*

(připojují: hrušek, jablek, třešní, sliv, ořechů)

Čím déle zpívaly, tím měla být větší úroda. Na její zvýšení se třáslu stromy.

*Na svatého Matěje, lidské srdce okřeje,  
slunce pozře závěje, nad plotem skřivan zapěje.*

*Sv. Matěj láme led, nemá-li ho, zrobí hned.*

*Sv. Matěj ledy láme, nemá-li jich, nadělá je.*

*Na sv. Matěje, pije skřivan z koleje.*

### Sv. JOSEF PĚSTOUN

19. března

### Sv. JOSEF DĚLNÍK

1. května

Snoubenec Panny Marie pocházel z Nazareta. Když se dozvěděl, že je jeho snoubenka těhotná, chtěl se s ní rozejít, Anděl mu jeho záměr vymluvil a vysvětlil, že se má stát pěstounem Spasitele. Po Ježíškově narození se o rodinu vzorně staral, vyvedl ji z nebezpečí, které jí hrozilo ze strany krále Herodese. Svátek sv. Rodiny si připomínáme 28. 12.. Josef s Pannou Marií prožil strach a starosti o Ježíše, jenž při velikonoční pouti do Jeruzaléma zůstal v chrámě kázat a hovořit s učiteli, zatímco jej hledali zoufalí rodiče.

Evangelisté se o sv. Josefovi více nezmiňují, proto se dá předpokládat jeho brzké úmrtí.

Protože sv. Josef byl tesařem, bývá znázorňován s atributy své profese. I Ježíše učil to-muto řemeslu.

Pro svou píli a zručnost je patronem dělníků, řemeslníků, tesařů, dřevorubců, truhlářů, kolářů, inženýrů, hrobníků. V roli opatrovníka a otce byl spolehlivý a příkladný, proto se stal patronem manželů a křesťanských rodin, vychovatelů, ale též cestujících a vyhnanců. Bývá vzýván umírajícími a je patronem celé církve.

V předvečer svátku sv. Josefa v době 1. republiky chodili s improvizovanou kapelou sou-sedé a známí přát Josefům.

*Sv. Josef štípe dřevo, Panenka Maria s ním zatopí.*

*Je-li pěkně na sv. Josefa, čekají včelaři úrodný rok.*

## Sv. JIŘÍ

24. dubna

Pocházel ze šlechtického rodu z Kappadokie a protože byl statečný, nebojácny a fyzicky zdatný, v římské armádě si vysloužil hodnost plukovníka. Svou křesťanskou víru dokázal přiznat i před císařem Diokleciánem, za což byl jako velezrádce odsouzen. Po krutém mučení jej 23. dubna 303 stali.

Protože 23. 4. mučednickou smrtí zemřel významný český světec sv. Vojtěch, svátek sv. Jiřího se z původního data přesunul na následující den. Podle legendy sv. Jiří s pomocí Ježíše Krista cestou do Svaté země zbavil obyvatele lybijské Silené draka, který otravoval nejen blízké jezero, ale svým dechem i ovzduší. Světec draka probodl kopím a na pásu princezny Cleolindy, která měla netvorovi posloužit jako potrava, jej přivedl do města a zabil. Na znamení díky mnoho obyvatel Silené přijalo křesťanství.

Sv. Jiří bývá zobrazován v rytířské zbroji nejčastěji na koni, jak kopím nebo mečem zabíjí draka — symbol zla. Jeho úcta se od 6. stol. šířila z Blízkého východu přes Etiopii, Sýrii, Kypr, Kappadokii do Ruska a na Balkán. Od zmíněné doby zná tohoto světce i západní Evropa. U nás byl sv. Jiřímu kolem r. 920 na Pražském hradě postaven kostelík.

Sv. Jiří je patronem vojáků, rytířských řádů, skautů, zbrojířů, bednářů, pucestných, řezníků, sedláků, dobytka a koní. O pomoc ho prosí nemocní trpící kožními chorobami, horečkou a morem.

V lidovém prostředí je jméno tohoto světce spojeno se zemědělstvím (Geos — země, orge — stavět) — poprvé se na pastvu vyháněl dobytek, končila zima a otvírala se země, všechno začínalo růst.

*Kelko dni před sv. Juřim zařmi, telko dni je po sv. Juři žima.*

*Před sv. Juřim se voda ze studenky ani z kampla něpije, kupaju se v ni hadi a žaby do ni šča.*

*Před sv. Juřim něchoď boskem, aby si něstupil na otláčisko (chlupatou housenku).*

*Na sv. Jiří žaby zhrastaví, tj. změní se v ropuchy. Ty už nejsou k jídlu.*

## Sv. MAREK

25. dubna

Pocházel z té jeruzalémské rodiny, v níž Ježíš Kristus slavil poslední večeři. Misijní cesty uskutečnil do Antiochie, Malé Asie, na Kypr. Roku 61 pobýval v Římě se sv. Pavlem a Petrem, jehož kázání vkomponoval do Evangelia. To psal na objednávku římských křesťanů. Když kolem r. 65 odešel do Alexandrie, založil církev a stal se tamním prvním biskupem. Neprátele ho před oltářem přepadli a lanem uvázaným kolem krku usmýkali k smrti. Psal se rok 68—70.

Sv. Marek bývá znázorňován s knihou, brkem a lvem.

Světec je patronem písařů, notářů, stavebních dělníků, zedníků, sklenářů a košíkářů. Modlí se k němu ti, kdož mají strach z náhle smrti.

Den sv. Marka a pondělí, úterý, středa před svátkem Nanebevstoupení Páně nese označení „Křížové dny“. 25. dubna každý hospodář donesl na své pole tři křížky ze dřeva posvěceného na Bílou sobotu a kočičky svěcené na Květnou neděli. Chránily úrodu před živelnými pohromami. Ve zmíněné dny se konala slavnostní prosebná procesí do polí. Účastníci vyprošovali ochranu, požehnání a hojnost úrody.

*Sv. Jiří a Marek — mrazem nás zalek.*

*Svatého Marka deštivo — sedm týdnů blátivo.*

*Sázej brambory na sv. Marka, bude jich plná jamka.*

*Po teplém Marku často se ochlazuje.*

Pro ucelenější pohled na evangelisty je v souvislosti se sv. Markem vhodnější pojednat o zbyvajících, přestože si jejich památku připomínáme v jiné dny roku.

**Sv. FILIP**  
3. května  
**Sv. JAKUB MLADŠÍ**  
30. dubna

Oba apoštolové se stali učedníky Ježíše Krista přímo na jeho vyzvání. Po Ježíšově Zmrtvýchvstání hlásal Filip evangelium po své vlasti — Palestině, pak odešel do Malé Asie. Tam byl kolem r. 81 zajat modlářskými kněžími, bičován, přibit na kříž a ukamenován.

Datum oslavy Filipovy památky se u národů různí. Světec bývá znázorňován s křížem, nebo berlou a křížem. Kámen či meč připomínají nástroje mučení.

Jakub Mladší se vyznačoval smyslem pro spravedlnost, proto si vysloužil přívlastek Spravedlivý. I tento apoštol zemřel mučednickou smrtí — byl shozen ze zdi chrámu a pak ubit valchovací tyčí, nebo kyjem.

Mnohé národy uctívají jeho památku v rozdílnou roční dobu. Umělci Jakuba Mladšího vyobrazují s knihou, nebo svítkem spisu, pak s mučícími nástroji.

Oba světci jsou patrony kloboučníků, kramářů, valchářů, paštikářů, koželuhů a cukrářů.

V lidovém prostředí se svátek svatých Filipa a Jakuba připomíná 30. 4. v souvislosti s pálením ohňů. Cílem bylo oslabení moci čarodějnic, chránit před nimi dobytek a úrodu. Proto se před vchod do chléva sypal písek (čarodějnice jej musely po zrnku počítat), do hnojiště domácí zapíchávali trnité větvičky angreštů, hlohu. Aby zlé mocnosti neškodily v domě, děti zastrkávaly k večeru do oken lipové, střemchové, nebo bezové haluzky. Aby dobytek netrápilo nadýmání, hospodyně stírala travní plachtou v noci rosu z kouzelných bylin. Patřil mezi ně netřesk, divizna, přítržník, jitrocel, hadinec, laskavec, kapradí, leknín.

Po setmění chodili chlapi děvčatům na vdávání stavět pod okny smrkové, nebo jedlové máje.

*Filipa Jakuba mráz — to obilí plný klas.  
Filipa Jakuba dešť — to zlá zvěst.  
Kolik Filipa Jakuba krapek, tolik sena kopek.*

**Sv. FLORIAN**  
4. května

Byl narozen v 2. pol. 3. stol. u Vídně a řádně křesťansky vychován. V římském vojsku zastával funkci důstojníka, ale brzy se stal vedoucím kanceláře císařského místodržícího v Lorchu u Ennsu, tehdy hlavním městem provincie Noricum. Za pronásledování křesťanů císařem Diokleciánem chtěl vysvobodit 40 trpících žalářovaných, ale sám při tom upadl do zajetí.

Protože nezapřel víru, byl krutě mučen a nakonec s uvázaným mlýnským kamenem svržen do Ennsu. Aby pohané nemohli zhanobit na skálu vyplavené mrtvé tělo, hlídal ho orel. Vdova Valerie pochovala světce na svém statku — kolem r. 304.

Sv. Florián bývá znázorňován jako římský voják s kopím a korouhví v ruce hasící dům v plamenech. Do vyobrazení se dostalo i mlýnské kolo.

Světec je patronem proti nebezpečí ohně a vody. Rolníci jej vyzývají v době sucha, bouří a neúrody. O pomoc ho prosí kominíci, sládci, bednáři, hrnčíři, mydláři a kováři, hasiči se nazývají Floriánovými učedníky. Mezi lidem patřil k nejoblíbenějším světčům.

*Dešť sv. Floriána je dešťová rána.  
Je-li o dni sv. Floriána veliký vítr, jest toho roku mnoho ohňů.*

## **Sv. JAN SARKANDR**

6. května

Narodil se r. 1576 v polském Skoczowě. Studoval v Příboře, u jezuitů v Olomouci, pak na vysoké škole v Praze a Štýrském Hradci. Jako kněz postupně působil v Opavě, Uničově, Zdounkách, Boskovicích, nakonec na panství pánů z Lobkowic v Holešově. V době třicetileté války hájil katolicismus proti luteránství. Byl zatčen a v Olomouci mučen — natahováno na skřípec, pálen svícemi. Na následky mučení 17. 3. 1620 zemřel, ale zpovědní tajemství šlechtice Ladislava Lobkowice nevyzradil.

Jan Sarkandr je od 17. století znázorňován v klerice s biretem v ruce. Kolárek ovívá světlá stužka užívaná v olomoucké diecézi. V ruce mívá knihu, kříž a klíče na znamení nevyzrazení zpovědního tajemství. Na některých vyobrazeních ho můžeme vidět s koulí na noze a nástroji mučení. Světec je patronem zpovědního tajemství.

## **Sv. JAN NEPOMUCKÝ**

16. května

Nepomucký rodák narozený okolo r. 1345 působil jako farář u sv. Havla v Praze. Po získání doktorátu církevního práva v Padově jej r. 1389 arcibiskup Jan z Jenštejna jmenoval svým generálním vikářem. Když v souvislosti se zpovědí královny Žofie Jan Nepomucký nevyzradil jejímu manželovi králi Václavu IV. zpovědní tajemství, byl král rozezlen. Jeho hněv se vystupňoval při řešení otázek nezávislosti církve. Jan Nepomucký byl s několika druhy zatčen, ale jen on byl umučen. Královi pochopi vhodili mrtvé tělo z Karlova mostu do Vltavy. Rybáři ho údajně našli podle pěti světel svítících kolem Janovy hlavy. Světcovo tělo odpočívá v chrámu sv. Víta v Praze.

Při zkoumání Janova těla v souvislosti s jeho kanonizací byla v lebce objevena neporušená hmota — jazyk. Ten po několika minutách naběhl, zčervenal a jakoby obživil. 19. 3. 1729 byl Jan Nepomucký prohlášen za svatého.

Tento oblíbený světec bývá znázorňován jako kněz se štolou, biretem na hlavě, palmou, knihou v ruce a prstem přiloženým na ústech. Jako jediného světce kromě Panny Marie zdobí jeho hlavu 5 hvězd. Janova socha stává na mostech, rozcestích. Světec je patronem mostů, bezpečného putování, šťastného návratu. O přímluvu prosí knězi, zpovědníci, též lodníci, voraři, mlynáři. Je vzýván proti pomluvám, za nevyzrazení zpovědního tajemství, za mlčenlivost, proti nebezpečí vody.

*Na sv. Jana Nepomuckého se odlučovaly staré ovce od mladých.  
Staré hnali pasáci na salaš, mladé zůstaly doma.*

## **Sv. URBAN I.**

25. května

Papež Urban I. se narodil ve 2. století, ale o jeho působení nemáme mnoho zpráv. Traduje se, že dal pokřtít manžela sv. Cecilie Valeriána. Sv. Urban I. zemřel 25. 5. 230 v Římě.

Světec je patronem vinařů, bednářů, vína, vinohradů. Věřící jej prosí o záchranu před mrazem, bouřkou, bleskem, Je vzýván proti opilství. V době 1. republiky se do příborského kostela přicházivali poklonit památce sv. Urbana I. poutníci z Turzovky tzv. urbánci.

## ***Bílá hora nad Štramberkem***

Jaroslava Grobcová

Stoupá poutník a když cestu ztrácí  
u Marie na lavičku sedá,  
v dálce Radhošť, Lysou horu hledá,  
vrcholky ty mizí v mlze, nebi, mracích.

Pod ním kaňon. Kol dokola skála.  
K vůli hmyzu, jezům, stromům, květům,  
rodí se zde nové arboretum,  
když už hora své bohatství dala.

A co ještě? Poutníka uvítá  
jeskyně Poutová, dnes tajemná, skrytá.  
Nejkrásněji je tu časně zrána.

To se slunce zpoza horských borů  
pomaličku blíží a stoupá nahoru,  
před Štramberkem otevírá se Moravská  
brána.

## ***Hold přírodě***

Jaroslava Grobcová

Příroda — ta z mlhovin stvořila stinné  
háje.  
Prach rozprostřela v země klín,  
těž vody svedla do hlubin  
a proměnila prázdno, tmu v životadárné  
kraje.

Podmínku zdroje života: chleba a mléka  
dosti  
produkovat má pohyb těl.  
Úrodu snoubí roje včel,  
všechno dění tu svazuje potřeba vzájemnosti.

A v koloběhu dávání,  
nachází každý poslání  
— až člověk — proč ta změna?

Její moudrosti pozdní květ,  
přichází zpupně dobýt svět.  
Chce to — být porobena?

# Jak naši předkové žili a umírali

Josef Adamec

Je známo, že mezi nejstaršími rodovými jmény se v gruntovní knize města Štramberka dají vystopovat jak jména valašská, např. Štěpán, Socha, Janek, Jurák, Jiříček, Jašek, Sopuch, Hanzelka, Bár, Hykel, Žerdík..., tak jména německá Reynoch, Dawid, Neyvar... neuvádím všechna. Některé rody přetrvávají dodnes, jiné zanikly (Štěpán), další postupně ve Štramberku přibýly.

	počet celkem	číslo/rok	min. počet v roce	max. počet v roce	příjmení							
					Hykel	Janek	Jašek	Petrák	Socha	Sopuch		
<b>oddaných</b>												
1688—1837	1513	10,5	1	1694	41	1820	142	40	103	58	65	58
<i>roky 1704, 1729 oddání</i>												
<b>zemřelých</b>												
1714—1830	4983	43,0	10	1723	130	1802	232	57	144	94	144	67
<i>roky 1727, 1729 oddání</i>												
<b>narozených</b>												
1688—1820	6622	50,5	15	1699	102	1810	361	109	247	154	210	121
<i>roky 1704, 1729 oddání</i>				1702								

*Tabulka je informativní — mohlo v ní dojít k určitým nepřesnostem, jednak z důvodu přepisu z opisu matrik, jednak zavinených lidským faktorem. Nejedná se o závažné chyby, může se jednat o úchytky v řádu jednotek (což případného čtenáře neuvede v zásadní omyl).*

Středověký Štramberk, rozložený na svazích Bílé hory a Zámeckého vrchu, tvořilo pouze 22 věrečných domů, které ve čtyřech blocích obklopovaly náměstí.1)

Hradby Štramberka navazovaly na opevnění hradní. Urbář panství novojičínského a štramberského uvádí k roku 1558 ve Štramberku 29 usedlíků.2) Podle A. Turka bylo však ve skutečnosti usedlíků více, protože písař nezaznamenával chalupníky a usedlé fojtovské sedláky. To znamená, že v té době již stálo za hradbami města minimálně sedm domů, uvnitř hradeb dvaadvacet.

Zde je na místě zmínit se o nejstarším seznamu usedlíků na panství novojičském a štramberském, jak jej z urbáře panství z r. 1558 zaznamenal vynikající znalec historie našeho kraje dr. Adolf Turek. Doslova uvádí: „...Namnoze jsou sice mnozí usedlíci zapsáni jen křestním nebo jen vlastním jménem, avšak i tak lze poznati, že řada příjmení dodnes v našem kraji rozšířených je doložena na Kravaňsku už tehdy, ba dokonce v těchže dědinách. Zajímavý je též rozbor po stránce národnostní. Ukazuje jasně, že Žilina, Životice a Šenov měly už tehdy většinou německé obyvatelstvo. Ostatní obce byly české, a jen tu a tam lze v nich naléztí nějakého usedlíka s německým jménem (Štramberk, Bludovice, Hodslavice, Veřovice), přistěhovalce z německého sousedství. Jména uvádím tak, jak jsou v starší redakci urbáře z r. 1558 zapsána, v závorce uvádím změny nastalé okolo r. 1565:

*Městečko Štramberk: Matouška, Beneš Waltar, Hanzl Krejčí, Fridrich, Tomek, Nosál, Vašek, Tyrálka, Vencl Krejčí, Míka Heralt, Vávra, Ondrek, Hejný, Žďárský, Patka, Bartoš Kokeš, Vaněk Heralt, Šuba, Urban, Komínek, Vácha, Jurek, Kolenec, Řehoř (Sopúch), Šimek Krumpolz, Matěj Závický, Svala, Macura, Sindelbaum...kolem r. 1565 se uvádí Matěj Karmaš. K městečku se čítá také tamovský mlýn...“*

O rozrůstání štramberského předměstí se dovídáme z pamětního listu, který vložili Štramberští do makovice farního kostela při opravě v letech 1611 — 1614. Kromě jmen evangelického faráře, purkmistra i celé městské rady jsou v listě uvedena jména všech hospodářů. Z jejich výčtu je patrné, že mimo školu, kostel a faru bylo v hradbách už na třicet domů a na předměstí devatenáct. Podle jmen jejich majitelů zjistil v 19. století městský gruntovní Jan Žerdík ze starých pozemkových knih několik popisných čísel oněch původních předměstských stavení. Byla to dnešní čp.: 119, 327, 123, 197, 127, 131, 138, 139, 189, 192, 193, 246, 249, a dnešní muzeum Zd. Buriana (u něhož se někdy uvádělo čp.110). 3)

Podle lánského rejstříku z roku 1656 žilo ve Štramberku 12 hospodářů a 41 řemeslníků — ovšem bez rozdělení na město a předměstí. 4) Je patrné, že počet domků ve Štramberku začal narůstat, je však možné, že se tak stalo až po třicetileté válce. Jen o dvou staveních je zaznamenáno, že zanikla z chudoby.

Visitační komise v letech 1656 — 57 přihlížela k hospodářským poměrům a rozdělila usedlíky ve Štramberku na usedlíky s polnostmi s nemnoha měřicemi (15—20) půdy, a na ty bez polí. Mezi „bohatší“ patřili např. Hanzelka, Štěpán, Kopřivnický, Marek, Dresler, bez polí jsou jmenováni Mikeš, Sopouch, Janek, Hyvnar, Baar, Jurák, Socha, Prosek, Kladivo, Polásek, Dobeš, Nývar. Mezi obyvateli Štramberka bylo mnoho řemeslníků — tkalců, soukeníků, pláteníků. Komise jmenuje 53 domků a uvádí také mlýn. V letech 1667 — 71 komise napočítala už 57 komínů, ale 17 bylo poroucháno. 5)

Z gruntovní knihy města Štramberka z roku 1676 se dají vystopovat mezi obyvateli města a předměstí příbuzenské vztahy, které jsou buď uvedeny, nebo na ně lze usuzovat podle stejných rodových jmen. Jsou zde uváděna nejen jména valašská, jako Štěpán, Socha, Čertek (= Žerdík), Jiříček, Jurák, Janek, Jašek, Kudělka, Sopouch, Ondřejka, Cahel, Hanzelka, Cyrink, nýbrž i jména německá, jako Neyvar, Šindler, Dawid, Kloss, Grossmann, Reynoch, Rattmann, Korneta a další. Záznamy v gruntovní knize dokládají také, jakým způsobem se předměstí v 17. století rozrůstalo.

Shledáváme se tedy v městečku, i na předměstí se stejnými rodinnými jmény. Je zřejmé, že se obyvatelstvo prolínalo a mísilo, a dá se soudit, že předměstí vznikalo jak osazováním okolního valašského obyvatelstva vně městských hradeb, tak i rozrůstáním rodin, usedlých původně jen v městečku. 6)

Přestože štramberské předměstí podle historických zpráv vznikalo již v 16. a 17. století, pocházejí mnohé chalupy pravděpodobně ze století osmnáctého i prvé poloviny století devatenáctého.

Jak asi ve čtvrtině 18. století Štramberk vypadal, zachytila dobová kresba. Pod opevněným hradem, jehož oba paláce i vnější opevnění s věžemi dosud stálo, rozkládalo se drobné městečko s rozsáhlým, upraveným náměstím. V jeho středu je vidět pivovar, radnici i nezbytný pranýř. Při hradě stál ještě starý kostel, poblíž kamenná fara, kolem náměstí se řadily dřevěné domky měšťanů se štíty obrácenými do náměstí. Pouze kostel, postavený ve východní části náměstí, dominoval nízkým domkům hmotou své poměrně rozsáhlé lodi i presbytáře. Stavěli ho štramberští farníci z podnětu tehdejšího správce novojičínského panství P. K. Pfefferkorna v letech 1721—23. 7)



Komise z roku 1749 udává, že v některých domech bydlely stejné rody jako v roce 1676. Např. v č. 1 v roce 1749 bydlel Pavel Hanzelka, burmistr, a v roce 1676 Baltazar Hanzelka, držel 15 měr. V č. 2 se uvádí roku 1749 Kristian Bayer a v roce 1676 Jan Bayer, v č.13 roku 1749 Josef Marek a v roce 1676 Jan Marek, v č. 14 Tomáš Jašek a o sedmdesát let dříve Baltazar Jašek, v č. 22 Pavel Štěpán a předtím Jan Štěpán.

Z ostatních usedlíků v roce 1749 komise jmenuje: Hykel, David, Sopuch, Prosek, Socha, Janek, Žerdík, Zauchtlar, Grossmann, Baar, Suchánek, Juříček, Neuvar. Majitelé polností jsou uváděni jako rolníci bez řemesla, ostatní byli většinou tkalci, soukeníci, nebo provozovali domácí řemesla jako švec, řezník apod. 8)

Z dalších archivních materiálů, především matrik, se dovídáme o určité „obměně“ jmen obyvatel Štramberka. Uvedu zde několik případů, které rozmnožily stará štramberská příjmení. Zmiňuji taková jména, která v podstatě přetrvávají ve Štramberku do dnešní doby, tzn. 170 až 300 let. Jistě, že následovaly další změny: v polovině 19. století přišli do Štramberka horníci, mnozí zde zůstali i po ukončení dolování rudy v Libotíně, později přicházeli noví dělníci do lomů a vápenek — především z dnešního Polska (Gzyl, Rylko...), ale i z blízkého okolí (Janečka, Burgert...). Bylo by zajímavé tyto změny zmapovat.

Zmíním se alespoň o některých příjmeních, která se ve Štramberku objevila v průběhu 18. a počátkem 19. století. Z matrik se dovídáme, že:

- 8. 2. 1699 je v matrice zapsán ženich Ondřej Kramoliš, vdovec z dědiny Rybího, nevěsta Anna, vdova po † Jiříku Štěpánovi.
- 30. 6. 1709 byl zde oddán Václav Polášek, syn po † Janu Poláškoví s Annou, vdovou po † Ondřeji Kramolišovi.
- 17. 1. 1706 se zde ženíl Kristián Rýdel, šafář tamovický s Julianou, dcerou Martina Kotrse ze Závšic.
- 8. 9. 1712 byli ve Štramberku oddáni: Ondřej Matalík, vdovec z dědiny Hodslavic s Rosinou, vdovou po † Janu Skybovi.
- 19. 1. 1721 se ve Štramberku ženíl Jakub Matalík (pravděpodobně syn Ondřeje z prvního manželství) s Annou, dcerou Jana Najvara.
- 7. 3. 1734 se ženíl Matěj, syn † Tomáše Rašky s Marianou, dc. Jana Baara (potomci nenalezeni).
- 3. 3. 1737 oddán Ondřej, syn † Jiříka Rašky s Kateřinou, dc. Tomáše Nejvara (v listopadu se jim ve Štramberku \* dc. Kateřina, další nenalezeni).
- 15. 5. 1759 se ženíl Michael, syn Jana Barvíka, rolníka v Šenově s Annou, dcerou Josefa Kyselého, šafáře ve Štramberku.
- 7. 9. 1767 se ve Štramberku ženíl Simon Brandstädter, vojín slavného pluku Colloredo s Rosinou, dcerou Jiříka Baara, tkalce a podruha. Oddal Jan Jahn, farář. Svědkové: Filip Brandstädter, vojín téhož pluku a Václav Prosek, purkmistr.

21. 6. 1774 se ve Štramberku žení Václav Raška, syn † Davida Rašky ze Ženkavy, bytem Štramberk dolní předměstí 110 s Julianou, dc. † Josefa Klora, tkalce.
14. 4. 1777 se ve Štramberku žení Jakub Chalupa, syn Jiříka Chalupy, kožešníka z Příbora s Annou, dc. † Jiříka Najvara.
11. 11. 1783 se zde žení Jan Hof, tesař z Kujav č. 95 s Kateřinou, dcerou Pavla Sochy, tkalce, město č. 24. Oddal Josef Hikel, kooperátor. Svědkové: Jan Petráš, měšťan, František Baar, soukeník.
6. 10. 1785 se žení 23letý Ondřej Hrček, t. č. bytem město č. 41 s 20letou Kateřinou Hývnarovou ze Závěšic.  
Oddal: Fr. Žabenský kooperátor. Svědkové: Bedř. Kelnar, mlynář ze Závěšic a Jan Petráš, měšťan ve Štramberku.  
Ondřej Hrček později koupil kostely na Kotouči, rozebral a prodal, postavil z materiálu kostelů domek čp. 167 na dolním předměstí (po přecíslování čp. 314, zvaný špitál).
17. 2. 1789 byl ve Štramberku oddán Valentin, syn Václava Rašky, dvořáka z Kopřivnice, bytem Štramberk dol. př. č. 135 s Marianou, dc. † Františka Jiříčka, soukeník, 20 let, svob., katol. (nebyli nalezeni ve Štramberku potomci).
1. 3. 1791 je zapsán sňatek Augustina, syna Václava Rašky, dvořáka z Kopřivnice, bytem Štramberk dolní př. 129, katolík, svobodný, 20 let s Kateřinou, dcerou † Martina Petráše, katolička, svobodná, 18 let. (jejich rod je ve Štramberku silně rozrostlý).
24. 7. 1791 se žení Jan Cabák z Veřovic, katolického vyznání, svobodný 24 let, bytem město č. 24 s Marianou, dcerou zemřelého Vavřince Marka, svobodnou, katolického vyznání, 22 let. Oddal Jan Pusch, kooperátor. Svědkové: Josef Hykel, měšťan a Jakub Chalupa, kožešník.
12. 9. 1791 se ve Štramberku žení Josef Brandstätter, pláteník, dolní předměstí č. 104, 20 let s Magdalenou, dc. Josefa Juráka, tkalce, 19 let. Oba katolického vyznání, svobodní.
13. 9. 1791 jako ženich uveden Tomáš Šimíček, obuvník ze Závěšic, bytem horní předměstí 39, katol., svob. 23 let, nevěsta Mariana, dc. Ondřeje Hruškovského, mistra tesaře, katol., svob. 19 let.
29. 5. 1792 se ve Štramberku žení Jan Halamík, soukeník, dol. předměstí 22, katol., svob. 22 let, Veronika, dc. Josefa Hykla, tkalce, katol., svob. 20 roků.
29. 1. 1793 se zde žení Tomáš, syn Tomáše Šustaly, dědičného fojta z Kopřivnice, katol., svob. 18 roků Susana, dc. † Josefa Stanislava, krejčího ve Štramberku č. 33, katol., svob. 18 roků.
12. 11. 1793 se žení Mates Dobečka, soukeník z Lichnova, bytem Štramberk dolní předměstí 144, svobodný, katolického vyznání, 23 let, s Julianou, dcerou Jana Hanzelky, soukeníka, 17 letou, svobodnou, katol. vyznání.

27. 1. 1794 je v matrice zapsán jako ženich Josef Špaček, syn † Matěje Špačka z Lichnova, bytem Štramberg horní předměstí 19, katolík, svobodný, 27 let, nevěsta Anna, dc. Jiříka Najvara, tkalce, katolička, svob., 19 let. Oddal Jan Pusch, kooperátor, svědkové Josef Hykel, šenk. měšťan, a Václav Jurák, tkadlec.
2. 2. 1795 je jako ženich uveden František Váňa, nádeník ze Závišic, katolík, svobodný, 31 let, Susana, vdova po † Antonínu Rajnochovi, katolička 26 let.
7. 2. 1797 se ženil Jan Šmahlík, nádeník z Trojanovic, bytem dolní předměstí 1, katolík, svobodný, 28 let s Kateřinou, dcerou Jiřího Hanzlíka, dvořáka dolní předměstí 1, katolička, svobodná, 27 let. Oddal: Ferd. Rössner, farář. Svědkové: Josef Hykel, šenkovní měšťan a tkadlec a Josef Hykel, šenkovní měšťan a soukeník.
- \* 29. 8. 1798 Rosina, dc. Ondřeje Dostála, krejčího ve Štramberku dolní předměstí 17 a jeho manž. Rosiny.  
Ondřej Dostál se s rodinou přistěhoval do Štramberka asi v polovině devadesátých let 18. století. Ve Štramberku se později oženil jeho syn Jan, narozený asi 1791 mimo Štramberg.
22. 2. 1819 je v matrice zapsán ženich Martin Horák, mlynářský tovaryš z Hostašovic, syn Ignáce Horáka, domkáře Hostašovice č. 6, katol., svobodný, 20 let, a Johana, dc. Floriána Marka, soukeníka č. 172, katol., svobodná, 20 let.
7. 1. 1822 se ve Štramberku ženil Ignác Hubeňák, kovář, syn Josefa Hubeňáka, domkáře z Bordovic, katolík, svobodný, 25 let, a Mariana, dc. Jana Laciny, domkáře z Rybího, katol., svobodná, 33 let.
29. 11. 1834 je v matrice zapsán ženich Robert Schmeiser, syn Ambrože Schmeisera, tkadlec č. 212, katolík, svobodný, 24 let, a Klára, vdova po † Antonínu Rajnochovi, soukeníku č. 212, katolička 39 let.

V roce 1839 zemřeli majitelé mlýna Augustin a Zuzana Cochlarovi. Jejich dcera Anna se provdala za Josefa Randýska, syn Martina Randýska, cihláře ze Zašové.

#### POZNÁMKY:

- 1) Hosák, Lad.: Počátky hradu a města Štramberka. In Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín (dále VSONJ) sv. 2. Nový Jičín 1968, str. 28 — 32
- 2) Turek, Adolf: Nejstarší seznam usedlíků na panství novojicko — štramberském. In Kravařsko roč. X. Nový Jičín 1948, str. 121 — 125
- 3) Nováková, Milada a Šamánková, Eva: Štramberg, městská rezervace Státní památkové správy. Praha, bez data, str. 6
- 4) Tamtéž
- 5) Severa, Václ.: Štramberg. In Vlastivěda moravská, II. Díl. Brno 1933, str. 228
- 6) Viz pozn. 3)
- 7) Tamtéž, str. 12
- 8) Viz pozn. 5)

Dále:

Matriky narozených, oddaných, zemřelých, Štramberg. Zemský archiv Opava Pamětní kniha města Štramberka. SOKA Nový Jičín

# Kronika Tomáše Žerdíka ze Štramberka 1790—1873

## část II.

(soukromá sbírka, přepis Mgr. Zdeňky Genserkové, jazykově neupraveno)

### s. 35—39 A (Začíná rkp. Jana Žerdíka, měst. písaře)

Leta Paně 1839 dne 14. septembra na den Povyšení S. Kříže, za času řiditele Cyr Bor (?), Jeho Svatosti papežske Řehoře, teho jmena XIII., přez knížete biskupa holomuckeho Maxmiliana Josefa, osvíceného děkana a školního inspektora P. Pavla Heegra, dustojneho faraře v Štramberku veleb. p. Vinz. Otopala, dvojicti hodneho kaplana p. Patra Vinz. Haisik a p. Josef Chitilla a pak školního dohlidatele a kostelního hospodaře p. Tomáše Žerdíka N 261, kostelníkuv Martin Štěpana N 25 a Josefa Janka N 271, felčara p. Tomáše Proska, myslivca Vencel Kabardu

otcuv chudych: Josef Bajera č. 30  
Josef Žabenského č. 186  
Martin Juraka č. 96  
Augustyn Göríka č. 141.

Za panovani Jeho Jasnosti Ferdynanda prvniho z Boží Milosti cysaře rakuskeho etc.: Alois hrabě z Ugartl, gubernatora v Moravě a Slezsku, Johana Sprütter, přerovskeho kraje krajskeho, Johann Kryštofa Sedlnicka (eho) prv. vrchního v Novem Jičíně představeného obce p. Johann Kelnara, šenkovního měšťana N 12 2—ho představeného p. Libor Stanislava N 263

auřadního p. Josef Žabenskeho N 186,

kterižto oba dva z uřadu v ten čas dobrovolně vystupili, policaj komisara p. Johann Hanzelky, šenkovního měšťana N 35 auřadního Josef Kuříka N 148

dto Josefa Mandy N 93

notara a gruntovního Johann Žerdíka,

konšelskeho Cyryla Svobodu, kasyře...

Bajera šenk. měšťana 36

rektora p. Ferd. Havranka

učitele Anton Purmenskeho

policajtuv Johann Šustala N 129

Josef Bajera N 348

Anton Svrtbu N 382

a Josefa Šimička N 84

deputyrovanych obce: osefa Baara N 2

Johann Bajera N 3

Johan Hanzelky N 6

Petra Janka N 9

Johann Baara N 13

Jozefa Baara N 15

Vencla Baara N 22

Josef Bajera N 30

Johann Hykla N 31

Cyrilla Hykla N 37

Vencla Štěpana N 38

Josef Kelnara N 38

Petr Juraka

postavena jest od tesarskeho mistra z Rybiho Johann Purmenskeho vežka na kostele, poněvadž předešla z dvěma baňami opatřena a plechem kryta skrz starobu zešla a k porušení přišla. Na kteružto vežku po mnohych žadostech k vrchnosti patronatu ze zdejší kos-

telni kase 104 fr.: v vienich listech urb. 41 fr., 38 fr. v stříbrě obdrženo, ostatni ale z obecni kase zaopatřena byla. V tom čase z velku utratu komercyální cesta přes obec vedena, rozšiřována a z gruntu stavena jest, přičemž take o postaveni mostu nad řiku u sv. Kateřiny se pracuje. Toho roku jest dodělena studna na Horni braně mezi domky Juliany Melčakove a Ignace Žerdika skrz najemnika Martina Horaka, která z velkym nakladem spojena byla, poněvadž dvakrat ze srubu voda se stratila, proto kameně (?) okolo od gruntu aš na vrch slučene fasovana byti musela.

V tom čase vynachazelo se v Štramberku 412 ...cohv. (?)N. mezy kterymi největši dil tkadlcuv a sukenikuv jest. Sukenicke řemeslo však toho čase velku nuzu skrz fabryku a slampt. (?) mašiny trpi a větši dil těch řemesnikuv tovaryšsku pracy bidně se živi.

Cechmistrove všech řemesel zdejších jsou:

Tomaš Prosek	tkadlskeho
Johann Bajer	cejchu
Josef Manda	sukenickeho
Johann Janek	cejchu
Jozef Čapka	ševeckeho
Augustyn Holub	cejchu
Josef Stanislav	krejčirskeho
Prokop Malik	cejchu
Johann Kellnar	řeznickeho
Martin Kellnar	cejchu

Johann Žerdik

#### s. 41—45 A

Dne 9. března 1868 počal se bořiti pivovar ve městě stojicy, proto že již k dalejší službě se nehodil a velku reparaturu by byl potřeboval a cele město špatil. Při boření nalezen v plechove bani na střeše nasledujicy spis:

Za slavne panovani Josefa toho jmena druheho, cysaře římskeho, krale uherskeho a českeho etc. etc. vrchnosti nejmilostivější etc. Roku Paně 1787 šenkovni měšťane vystavili sladovnu z gruntu novu i s příbytkem pro sladka, což všecko okolo 1000 fr, když dok... k ... stavit přide kořtovati bude i na jedenast set rynskych. Měšťane kteří toho čase byli a kteří sami na to všecko naklad vedli byli nasledujicy:

No dom. jmena měšťanuv po starším

35	Jan Hikel	dva
32	Martin Baar	direktoři
23	Martin David	
38	Anton Klor	
30	Florian Štěpan	
3	Josef Bajer	
7	Jan Prosek	
40	Josef Kellnar	
10	Josef Hikel	
13	Tomaš Baar	
15	vdova Kateřina Petrašova	

37	Jan Hikel
36	Vencel Bajer
2	Pavel Prosek
5	Jura Baar
9	Jan Urbanovsky
39	Martin Jiříček
12	Jan Kellnar
31	Josef Hikel
14	Josef Baar
8	Augustin Hikel
6	vdova Barbora Hanzelkova

Toho času duchovní pastyře katolického náboženství byli Anton Marek, farář, rozený ze Štramberka, Josef Hykel, kaplan starší, ze Štramberka rozený, Johan Pusch, mladší kaplan z Nového Jičína rozený.

Burmistr byl Josef Bajer, měšťan a rychtař — Martin Žerdík.

Toho času dokonávala se správa strany všeobecného poměrování rol. Před tím také měšťané do pivovaru zjednali roku 1780 novou panvu, kteráž 600 fr, to jest šest set rínských koštovala, též zjednali toho roku dvě kadě pivní a mlatnař (?), za které platili 120 fr to jest sto dvacet rínských. Potom teš do pivovaru zjednali vřtok a korito, načež vynaložili 40 fr, to jest čtyřicet rínských. Okolo roku 1782 začali burit a kazyt zamek štramberský, v něm dosti pěkná a prostrane světnice zništli a zdi bořili, mnoho pěkných ... sebrali.

Roku 1786 kostel sv. Kříže také sbořili na Hoře Olivetské to jest na Kotuču a v druhém kostele Staupeni Paně vic taky toho času žádné služby Boží se neodpravjaly a zbuření jeho se očekávalo. Skaza těch kostelů stala se proto, aby utráty které se každoročně na opravě nich vynakládali ušenovali.

Toho času bylo zde taky několik familií nekatolického náboženství, kteří se pod správu hodzlavského pastora udělávali.

N o t a.

Mimo toho k vědomosti jest, že ještě jeden větší list pamětní v tejš makovicy ku kterému listu ještě to na žádost se přidava, že stavitel zednický města byl S. S. Gerig z Příbora, Jakub Hanzelka — palir z Rybiho, tesarský mistr byl Ondřej Hruška ze Štramberka.

## 28. prosynce 873 150 leta pamatka

Dne 28. prosynce 873 slavena byla 150 leta pamatka vystavení kostela zde ve městě. Večer o 5 hodinách držany byly slavné letanye při střelbě z mořdiřuv. Illuminacy na předku v okně, na předku barevné lampy a vsecky okna na městě i v kostele byly osvětleny. Hudba celý večer ve městě etc. Rano od 6 hodin se na zamku z mořdiřuv střílalo. Rani mše sv. spivana s figurální muzyku. Vytečné kazani držel v.p. farář Jan Vysloužil a vysvětlil nejen počatek a znamenitost kostela, nybrž i zbořených kostelů na Zamku a na Kotuču, jejich putě etc.

Pak držel velké služby Boží s asystency ze 2 starosty v pluvialech, totiž p. farář kopřivnický i rybský byli přítomni. O 3 hodinách držana oěra na zjednání 2 olejových obrazů do oken u oltáře. Od 1 hodiny byla Vel. Svatost vystavena, pak Tedeum Laudamus a vychoď s Vel. Svatosti na náměstí, pak se spivala zvláštní k tomu cyli složená píseň a rozdalaly se pamětní obrazky školním dítkám.

Jan Žerdík



